

Cristòfor Colom: fal·lera per sortir de l'ocultació

Autor: Ismael Carbó

Data de publicació: 01-05-2010

La història oficial espanyola que atribueix un incert origen genovès a Cristòfol Colom i el mite que les joies d'Isabel de Castella van finançar la primera expedició que va aixecar acta de l'existència del continent americà dóna pas progressivament a noves aportacions que dibuixen una matrícula catalana a l'empresa. L'interès de molts estudiosos a catalanitzar la figura de Colom genera molt d'interès, però també dures controvèrsies.

Ismael Carbó

Barcelona

Ult. Act. 11/04/2010 17:08

Que l'aventura encapçalada per Cristòfol Colom d'aixecar acta oficial del descobriment del continent americà –inicialment la ruta atlàntica a les Índies Orientals–, va ser una empresa catalana és una reivindicació d'aquest país des de fa segles. Sense anar més lluny i al nivell més popular possible, el monument construït l'any 1888 amb motiu de l'Exposició Universal a la Porta de la Pau de Barcelona n'és un exemple, encara que la història oficial espanyola sempre ha omès aquest fet i s'ha decantat per situar l'origen del navegant a Gènova, una república, per cert, enfrontada amb els catalans pel domini de la Mediterrània en aquella època.

Potser per aquest motiu, qualsevol notícia sobre la figura del navegant desferma passions, començant pel seu origen, que cada cop més científics, investigadors i erudits situen a Catalunya amb més afany o prudència, segons els casos. La durada en el temps d'aquest debat dins la societat catalana provoca també aferrissades controvèrsies que alguns denuncien com a contraproduents per a la credibilitat d'un Cristòfol Colom amb origen en els Països Catalans, mentre altres critiquen una falta de convicció per trencar un mur de falsedats i d'anorreament de Catalunya o una pretesa acomodació de l'estructura acadèmica oficial.

Una informació que plantejava la hipòtesi que Cristòfor Colom hagués iniciat el seu segon viatge a Amèrica des de Barcelona, segons una investigadora del Cercle Català d'Història, ha provocat la immediata reacció de col·lectius i estudiosos de la figura de Colom i de la seva relació amb Catalunya per desautoritzar aquesta dada, tot i mantenir la tesi de fons. La recent publicació de Colom, 500 anys enganyats, per què s'amaga l'origen català del descobridor d'Amèrica, del professor de la Universitat de Mount Saint Mary, als Estats Units, Charles J. Merrill (Cossetània Edicions), publicat el juliol de 2009, es va exhaurir en un mes, o també El ADN de los escritos de Cristóbal Colón, de la lingüista i investigadora de la Universitat de Georgetown Estelle Irizarry.

Origen polèmic

A diferència d'altres treballs escrits per autors catalans, aquests no tracten de demostrar que Colom va néixer en una població en particular, sinó determinar quina teoria sobre l'origen de Colom té més arguments científics a favor. Els investigadors de casa nostra, per la seva banda, a partir de la tesi formulada pel peruà Luis Ulloa, el 1927, han intensificat en alguns casos els seus esforços a identificar l'origen de Colom. Alguns el situen a Barcelona, d'altres a l'Empordà -entre Púbol i Colomers-, Tortosa, Felanitx o Eivissa.

Miquel Manubens, president del Centre d'Estudis Colombins, una institució que es defineix com una delegació funcional d'Òmnium Cultural que agrupa estudiosos de la teoria catalana sobre Colom, assenyala la importància d'anar pas a pas. "O trobem proves científiques o no ens hi posem, per tal de donar el màxim rigor científic a l'argument". Per Manubens, de Colom atrau el fet que "en un sol personatge s'ajunten moltes coses". "Diuen d'ell que no tenia ni idea de navegar quan demostra que sap mesurar latituds sense rellotge, té coneixements d'astronomia, ... era un tio molt complet. Sap hebreu, llatí, castellà, portuguès i català."

Miquel Manubens veu en l'explicació oficial sobre la vida i la gesta de Colom "la punta de l'iceberg de tota la mentida sobre el catalans i la seva participació a Amèrica o sobre el regne de Nàpols". Tot i que demana prudència a l'hora de formular hipòtesis sobre el personatge, deixa oberta la porta a noves aportacions, com la més recent d'una investigadora que planteja la semblança de l'escut d'armes que els reis Ferran II i Isabel atorguen a Colom, que presenta semblances amb els blasons de famílies empordaneses com els Caramany i Campllong.

Moltes coses per explicar

Jordi Bilbeny, que fa uns anys va atraure l'atenció amb la tesi que Colom havia sortit de Pals, és un abrandat defensor de l'argument que el navegant era barceloní, germà del president de la Generalitat Francesc Colom. "Colom té títols que es donen només a membres de la Casa Reial. És impossible que sigui jueu, perquè la seva família es va passar molts anys pledejant contra la Casa Reial", afirma. Bilbeny denuncia una censura sistemàtica contra tot el que envolta la figura de Colom i defensa la necessitat de proclamar la seva catalanitat: "la gent veu que li han amputat una part del cervell... La gent s'adona que és restituir una part del cervell i una part del passat col·lectiu", afirma.

Nito Verdura és un pilot naval que ha dedicat 47 anys de la seva vida a estudiar Colom. Per ell, Cristòfor Colom és "una figura enigmàtica" en molts aspectes, tot i que per ell és "claríssim" que utilitza moltes paraules catalanes quan s'expressa en ladino (parla jueva que barreja les diverses llengües de la península Ibèrica), escrivia en castellà amb catalanades, i que fa servir "molts topònims que són d'Eivissa i Formentera". Verdura recolza també la seva tesi en els treballs d'Estelle Irizarry, segons la qual Colom va ser un convers, potser amb experiència com a escrivà i que va aprendre a expressar-se en algun lloc on es parlava el català com a llengua pròpia i el ladino com a llengua vehicular. Irizarry exposarà aquesta tesi el proper 23 d'abril a la Biblioteca del Congrés de Washington i a Barcelona el 15 de juny.

Casa a Barcelona

Pel catedràtic del departament d'història moderna de la Universitat de Barcelona Ernest Belenguier, l'interès sobre Cristòfor Colom a Catalunya ve donat per la importància de l'empresa americana i també pel fet que durant molts anys Catalunya en va quedar exclosa a nivell econòmic i comercial. A parer seu, en canvi, és inqüestionable que el navegant va rebre finançament de la Corona d'Aragó. Sense dades documentals específiques sobre l'origen del navegant, Belenguier no s'arrisca a afirmar que era català.

Belenguier, en canvi, destaca que l'arxiu de protocols notariais de Barcelona té dipositat un poder notarial atorgat des de Sevilla per Diego Colom, fill del descobridor, perquè un mercader pogués comprar una casa del seu pare a Barcelona. El document és una prova de la residència de Cristòfor Colom a la capital catalana. L'historiador veu en el caràcter aventurer del personatge i en les llacunes que envolten la seva identitat alguns dels motius que provoquen interès.

Belenguer assegura que la segona expedició de Colom a Amèrica va ser "totalment mediterrània" pel que fa al seu finançament i pels personatges que van assistir el navegant. L'historiador destaca també que globalment l'empresa americana gestada entre Colom i els Reis Catòlics va tenir un protagonisme català fora de dubte i que el fet les Capitulacions de Santa Fe -el document en què Colom va acordar amb els reis les condicions sobre qualsevol nou territori conquerit abans d'iniciar el primer viatge– només s'hagi trobat a la cancelleria de la Corona d'Aragó deixa clar fins a quin punt hi va intervenir Ferran. Aquest paper tan rellevant, però, no va traduir-se després en una participació equivalent en el rèdit de l'aventura. Però aquesta és també l'explicació de l'interès que per als catalans té la figura de Colom.